

Från erkännande till egenmakt, från ord till handling

Rapport från konferens om den
minoritetspolitiska reformen

Maj 2010

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Landshövding Per Unckel:

Lokala aktörers betydelse för minoritetspolitikens genomförande

– Den minoritetspolitiska reformen ska inte bara bli ett tomtebloss. Genom den här politiken kan vi knyta samman de historiska band som funnits mellan den västra och den östra rikshalvan sedan långt före 1809 års delning av Sverige och Finland.

Med de orden inledde landshövdingen i Stockholms län, Per Unckel, den nationella konferensen om den minoritetspolitiska reformen ”Från erkännande till egenmakt – från ord till handling”, som hölls den 7 maj i Van der Nootska palatset i Stockholm.

Bland de fem minoritetsspråken jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli har de tre sista en speciell ställning, berättade Per Unckel. Denna konferens fokuserar dock på de två sistnämnda språken.*

– Genom att vi börjar detta arbete ska minoriteterna ges förutsättningar att göra hela det svenska samhället bättre.

Per Unckel menade att det framtida arbetet bland annat handlar om att ge ändamålsenlig service till människor med ett annat modersmål. En utmaning är att stödja de individer inom minoritetsgrupperna som har förlorat sina modersmål så att de kan återta dem.

– Det handlar om enskilda människors livsöden. Arbetet går därför längre än endast det som formellt står i lagen.

Kommunens rikedom – minoriteternas erfarenheter

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ger minoriteterna rättigheter och kommunerna skyldigheter, sammanfattade Per Unckel. Han berättade också om en önskedröm och riktade sig främst till kommunpolitiker och kommunanställda:

– När vi från Länsstyrelsen i Stockholm åker runt om några år för att se hur ni lever upp till lagens förpliktelser vill vi höra att er kommun har dragit minoritetspolitiken bortom lagens gränser. Se det som en glädje att öka kommunens rikedom genom det minoriteternas erfarenheter för in i det svenska samhället.

Skräckscenariot är att man i kommunerna ser arbetet med den nya lagen som en pliktsyssla för en enstaka tjänsteman längst bort i korridoren.

På konferensen vädjade Per Unckel till både kommunföreträdare och minoritetsgrupperna om att den nya politiken ska förverkligas i nära dialog.

– Det är inte meningen att tjänstemän på kommunkontoret ska fila ihop en egen minoritetspolitik utan samverka med de grupper som politiken berör, sa landshövdingen.

Inspiration från erfarna kommuner

En del kommuner har arbetat med minoritetspolitiken långt innan den nya lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk trädde i kraft den 1 januari 2010.

– Därför är det viktigt att hitta kamrater som ni kan söka stöd och inspiration hos, sa landshövdingen vidare med adress till mindre erfarna kommuner.

Han uppmanade deltagarna att prata mycket med varandra i pausen och senare använda sig av webbplatsen minoritet.se. Sametinget ansvarar för att hålla denna mötesplats levande. Här ska finnas inspirerande tips från andra kommuner och fakta om vilka regler som gäller.

Per Unckel menade avslutningsvis att den nya lagen erkänner minoriteter på ett nytt sätt.

– Sverige har hyst många nationella minoriteter. Vi ser minoriteterna som en vital del av Sverige. Att nu införliva lagen blir ett mänskligt, kulturellt och historiskt erkännande av minoritetsgrupperna i Sverige.

**Samerna som minoritetsgrupp och det samiska språket behandlades på en konferens 24-25 mars 2010, som Sametinget anordnade.*

EUROPEISKA KONVENTIONER SOM RÖR NATIONELLA MINORITETSGRUPPER

Enligt artikel 14 av *Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter* är stater skyldiga att säkerställa så att alla deras medborgare kan åtnjuta fri- och rättigheter oavsett kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet eller börd.

I samband med ratificeringen av *Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter* år 2000 erkände Sverige de nationella minoriteterna judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Syftet är att skydda minoriteternas fortlevnad. Det är förbjudet att diskriminera någon utifrån att personen tillhör en nationell minoritet.

- De stater som undertecknat konventionen ska vidta åtgärder för att främja fullständig jämlikhet mellan personer inom nationella minoritetsgrupper och majoritetsbefolkningen.
- De nationella minoriteterna ska kunna utveckla sin kultur och bevara sin religion, sina språk, sina traditioner och kulturarv. Staterna ska främja detta arbete.
- Nationella minoriteter ska skyddas från diskriminering, fientlighet och våld, deras mötes-, förenings-, yttrande-, tanke-, samvets- och religionsfrihet ska respekteras och uppmuntras.
- Åsikts- och yttrandefrihet ska få finnas på det egna språket.
- De stater som undertecknat konventionen erkänner att nationella minoriteter har rätt att använda sina minoritetsspråk privat och offentligt, muntligt och skriftligt.
- Staterna ska vidta åtgärder som innebär att nationella minoriteter effektivt kan delta i det kulturella, sociala och ekonomiska livet.

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk ratificerades av Sverige år 2000. Syftet är att skydda Europas kulturella mångfald. Det finns många minoriteter som lever i Europa och vissa av deras språk riskerar att försvinna.

Rätten att använda minoritetsspråk i det privata och offentliga livet är en rättighet som stämmer överens med principerna i Förenta Nationernas internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter samt även med andan i Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.

Minoritetspolitiken, verktyg för erkännande av Sveriges flernationella historia

Bakgrunden till att Sverige fått en reformerad minoritetspolitik är att vi slutligen ska erkänna den del av vårt lands historia som judar, romer, tornedalingar, sverigefinnar och samer utgör – och att deras språk också är en del av vårt gemensamma kulturarv.

Genom minoritetspolitiken lyfter vi att minoriteterna osynliggjorts och förtryckts under lång tid, sa Lennart Rohdin, chef för enheten för minoritetsfrågor på Länsstyrelsen i Stockholm.

– Vårt land har alltid varit flernationellt och flerspråkigt. Samerna är ett urfolk, vi har haft finsktalande här sedan tidig medeltid, romer och judar har funnits här lika länge som en svensk statsbildning.

Lennart Rohdin fortsatte sitt anförande med avstamp från märkesåret 1809 – starten för skapandet av tanken att Sverige bara var svenskarnas rike.

– Gränsen längs Torneå och Muonio älvar delade inte bara riket utan också de fem nationella minoriteterna, de befann sig nu på båda sidor av den nya riksgränsen, berättade han vidare.

Nationalismen trängde undan minoriteterna

Lennart Rohdin visade en karta från 1809 före kungarikets delning då inga gränser fanns uppe i norr. Konsekvenserna blev stora för samerna som var vana att vandra fram och tillbaka utifrån renarnas betesmarker. Gränsen delade Tornedalen mitt itu.

Det var under denna tid som nationalismen växte och trängde undan de nationella minoriteterna som tidigare funnits sida vid sida med svenskarna. Genom skolan skulle samerna och tornedalingarna försvenskas.

Många svenskar har svårt att ta till sig de upplevelser som barnen till minoriteterna erfor när de förbjöds att tala sitt modersmål i skolan.

Med riksdagens erkännande av de fem nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken, december 1999, skulle det officiella Sverige göra upp med sin historia. Horace Engdahl har här talat om "en omfattande kollektiv minnesförlust, i alla fall från den svenska sidan", fortsatte Lennart Rohdin.

Men den lag som antogs då begränsades till en början till sju kommuner i Norrbotten.

– Lagen blev innehållslös och skyddet gällde bara fem procent av befolkningen.

Flera kommuner hade en inställning till den tidigare lagen och minoritetspolitiken som visade på bristande förståelse för dess innebörd.

– Jag har hört kommentarer som "Vi behandlar alla lika." och "Vi behandlar alla invandrare lika." Speciellt det sista visar att de inte har förstått någonting, sa Lennart Rohdin.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk från januari 2010 uttrycker tydligt att den gäller för hela landet. För att säkerställa att lagen efterlevs har anslagen i statsbudgeten höjts till 80 miljoner kronor per år. Minoritetsorganisationerna får 4,6 miljoner av denna summa.

DEN NYA MINORITETSPOLITIKEN OCH LAGEN (2009:724) **OM NATIONELLA MINORITETER OCH MINORITETSSPRÅK**

Minoritetspolitiken syftar till att motverka diskriminering och utsatthet, stärka minoriteters inflytande och främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken.

Den nya lagen i sammanfattning:

- Lagen gäller för hela landet och för samtliga nationella minoriteter.
- Det allmänna ska främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige.
- Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska särskilt främjas.
- Samiska, finska och meänkieli har förstärkt skydd inom de så kallade förvaltningsområdena.
- Förvaltningsmyndigheterna ska verka för att det finns personal med kunskaper i finska, meänkieli och samiska där det behövs i enskildas kontakter med myndigheter.
- I förvaltningsområdena ska förskola och äldreomsorg helt eller delvis ges på samiska, finska och meänkieli.

Kommuner ansöker om att ingå i förvaltningsområden (där en nationell minoritet har ett förstärkt skydd och stöd enligt Europarådets minoritetskonventioner). Den 1 maj ingick 42 kommuner i Sverige i något av de tre förvaltningsområdena.

Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget ska följa upp arbetet och återrapportera till regeringen första gången den 22 februari 2011. Det myndigheterna speciellt vill veta är hur statsbidraget används och hur grundskyddet efterlevs.

Sveriges minoritetspolitik:

Europarådets konventioner är grunden

– Sverige har en god tradition av att värna minoritetsspråk genom till exempel hemspråksundervisning. Det finns dock ett glapp mellan den offentliga retoriken och verkligheten. Att ha två språk värdesätts sällan. Med den nya minoritetsspråkspolitiken hoppas vi få se en anpassning till retoriken.

Det sa Jarmo Lainio, professor vid Mälardalens högskola och Stockholms universitet och verksam vid Finskt språk- och kulturcentrum som under konferensen talade om Europarådets konventioner för minoritetsspråken.

I sitt anförande underströk han att språk är politik och att de flesta är hotade. Idag finns cirka 6 912 språk, sa Jarmo Lainio, men om 50 år kommer 80 procent av dem inte talas längre.

Vad gäller den Europeiska stadgan för landsdels- eller minoritetsspråk så har 24 av Europas länder skrivit under den.

– Det är en lagligt bindande internationell konvention. Kommunerna kan inte själva bestämma hur de ska följa konventionen.

Stadgan har varit i kraft sedan 1998. Jarmo Lainio underströk att dess syfte är att skydda språken och sätta språkens egna värden i centrum, inte minoriteterna.

Språk överlever om de talas offentligt

Minoritetsspråkskonventionen har enligt Jarmo Lainio två syften:

1. att skydda och värna regionala språk och minoritetsspråk som är en hotad del av Europas kulturella arv
2. att uppmuntra talare av ett minoritetsspråk att använda det i det privata och det offentliga livet

– Man ska kunna tala språket i det offentliga rummet och inte bara privat. Detta är viktigt. Det har visat sig att bara om ett språk används i utbildningsväsendet och om skriftspråket används så förs det vidare, sa Jarmo Lainio.

Därför ska man vänja sig vid att språken används offentligt. Den slutsatsen står i strid med ett yttrande av diskrimineringsombudsmannen (DO) som i september 2007 bedömde att en avdelningschef inom Uppsala kommun kunde förbjuda användandet av finska i de offentliga utrymmena såsom fikarummen, menade Jarmo Lainio.

– Man blir förbannad helt enkelt.

Proaktiv konvention

Konventionen är skriven i en proaktiv anda så att lokala, regionala och nationella regeringar ska utöka sina åtaganden.

Trots det har Sverige lagt ribban lågt vad gäller bland annat artikel åtta i konventionen, om utbildning. Den säger bland annat att viss förskoleverksamhet ska bedrivas på minoritetsspråken för dem som så önskar och där det finns tillräckligt många personer samlade för att kunna erbjuda det.

– Men det är oklart vad ett tillräckligt antal är och hur man ska veta vilka som efterlyser servicen. Anar ni viss kritik? frågade Jarmo Lainio publiken retoriskt.

Han är medveten om att det råder viss skepsis till den starka roll som finskan nu ska få i Sverige.

– En del säger att finnar inte funnits så länge i Sverige. Men i Stockholm har de existerat sedan 1200-talet. Ofta har de bytt till svenska men finskan har ändå varit levande.

Exemplet walesiskan

Som exempel på professors huvudstråk – att språkens överlevnad har med politik att göra – anges Wales som exempel. I början av 1900-talet verkade det som walesiskan höll på att dö ut. Men då några män hotade med att hungerstrejka om walesiskan inte fick en egen tv-kanal så började regeringen satsa brett på utbildning och mediefrågor för att rädda språket.

FAKTA:

Så många talar de fem språken*

Finska: 200 000

Meänkieli: 50 000–70 000

Romani chib: 20 000–50 000

Samiska: 2 000–6 000

Jiddisch: 2 000–6 000

*Siffrorna är osäkra för att statistik saknas.

Gemensamt för de nationella minoriteterna

Grupperna har en utpräglad samhörighetskänsla och deras medlemmar är till antalet färre än majoritetens.

Grupperna har antingen en religiös, språklig, traditionell eller kulturell tillhörighet.

Grupperna och de enskilda medlemmarna har både en vilja och en strävan att behålla sin identitet.

Grupperna har befolkat Sverige under lång tid (minst 100 år).

Källor: Jarmo Lainio.

Länk:

www.ethnologue.com Webbplats om världens språk. Man kan klicka på sitt eget språk och få upp olika statistiska uppgifter.

Dialog för förbättrat samråd inom förvaltningsområdena

För ett par år sedan arbetade tornedalingarna med målet att synliggöra minoriteternas rättigheter. Men frågan blev inte prioriterad, få drev den och förtroendet för minoriteterna var lågt, inledde Maja Mella, verksamhetsledare inom Svenska Tornedalingarnas Riksförbund-Tornionlaaksolaiset.

Det saknades ett organiserat sätt för samråd i kommunerna och en gemensam mötesplats för minoriteterna. Dessutom varierade förutsättningarna för organisationerna mycket både vad gällde ekonomi och den lokala representationen.

Maja Mella frågar sig idag med anledning av införandet av den nya lagen om minoriteter och minoritetspråk hur kommunernas ledningar och tjänstemän förhåller sig.

– Är detta en ickefråga, en ny fråga eller är man tagen på sängen?

Hennes eget svar är att det råder mycket okunskap i frågan.

Genom dialog blir besluten förankrade

Det finns en rad anledningar till varför kommunala beslutsfattare och tjänstemän måste värna om en god dialog med minoritetsorganisationerna.

– Genom dialog sker kunskapsinhämtning, besluten blir förankrade, man får en helhetssyn på frågan och medborgarperspektivet kommer med. Utan dialog finns risken för att det uppstår misstankar om hur regeringen använder tillgängliga medel för minoritetspolitiken, sa Maja Mella.

För att komma igång med arbetet föreslog Maja Mella följande checklista:

- Samverkan mellan organisationerna och ibland mellan kommunerna är viktigt då vissa organisationer saknar representanter.
- Nominering av talespersoner ska ske genom riksorganisationerna för att säkerställa representationen. Det är inte enskilda medborgare som ska föra en hel grupps talan.
- Ansvaret att lyfta frågan ska ligga på kommunstyrelsenivå.
- Att formalisera det som beslutas genom avtal och arvodering borgar för professionalitet, dignitet och legitimitet. Arvoderingar för detta arbete ska utgå på samma villkor som det gör för förtroendevalda.
- Om en kommun inte kan nå upp till kraven ska det finnas skäl till det. I de situationerna är det än mer viktigt med dialog.

Utbud skapar efterfrågan

Maja Mella underströk att om inte minoriteterna ställer krav på sin kommun skapas inget utbud, men att utbudet när det väl finns också skapar efterfrågan.

Hon la även tonvikt på barnens tillgång till sina respektive minoritetsspråk.

– Barn är hotade språks livförsäkring. Därför är det viktigt att utvidga barnens språkliga bas. Det gäller i hemmet, i förskolan och i skolan för att göra språket mer synligt.

Men att kräva ett utbud av till exempel barnomsorg på ett av minoritetsspråken ställer krav och kan vara svårt för vissa grupper.

– Det krävs mod för att återta sitt språk, sa Maja Mella.

Slutligen ville hon uppmana alla närvarande som ska jobba med den nya lagen att genom dialog lära sig vad den andra gruppens roller och egenskaper är.

– Som den civilekonom jag är vill jag uppmana alla ute i kommunerna att se de nationella minoriteterna som en tillgång, som något på debetsidan. De hör inte hemma på creditsidan.

Bjud in till samarbeten och stärk dialogen på lokal nivå

Det finska språket kom inte till Sverige med Vikingline utan med vikingabåtar, konstaterade Esko Melakari, från Sverigefinländarnas delegation.

Finskan har haft en viktig plats i Sverige sedan medeltiden och har till och med talats här på vikingatiden. Efter reformationen predikades det på finska i Stockholm i Svartabrödraklostret i Gamla Stan, enligt Esko Melakari.

När folk säger att "ni kom hit som arbetskraftsinvandring efter kriget," så visar det att gemene svensk ofta inte inser finskans historiska betydelse i Sverige. Det är viktigt att allmänheten förstår det för att kunna acceptera den nya språklagen.

– Och det är svårt att få befolkningen att inse att Europarådets minoritetsspråkskonvention gäller skydd av språk, inte personer, sa Esko Melakari.

Dåligt deltagande och brist på resurser

Sverigefinnarna har länge försökt föra fram sin talan om ett skydd av finskan i Sverige. Problemet förr var att det saknades en lag som gällde utanför de fem förvaltningskommunerna i Norrbotten. Och med de gamla reglerna var många kommuner "urusla" på att delta, menade Esko Melakari. Dessutom räckte inte de resurser som sverigefinnarna hade för att sprida information.

Men de senaste tre, fyra åren har Esko Melakari upplevt medvind.

– Regeringen har tagit till sig de förslag vi haft. Vi har upplevt att vi fått medverka i processen med att skapa den nya lagen fram till den 1 januari 2010, mycket på grund av Lennart Rohdin, numera chef för Enheten för minoritetsfrågor på Länsstyrelsen i Stockholm.

Esko Melakari menar att den nya lagen är ett konkret verktyg i vilket man kan stärka finskans ställning i Sverige.

– Nu har vi kommit till en nivå där det kan hända saker.

För att arbeta vidare bör man satsa på samarbeten i olika riktningar. Redan har Sverigefinländarnas delegation kommit överens med Sverigefinska riksförbundet om att skapa lokala samrådsgrupper utan för mycket byråkrati. Med Svenska kyrkan finns möjligheten att knyta an till allt församlingsarbete som sker med sverigefinnarna över hela Sverige.

Dialog och information på lokal nivå

De flesta beslut som rör nationella minoriteter har att göra med det som sker i kommunerna. Därför är det viktigt att på kommunal nivå förstå hur beslut påverkar minoritetsgrupperna och hur lagen egentligen kan appliceras.

Men det saknas en enhetlig modell för hur man kan arbeta med den nya lagen. Dels skiftar behoven för vilken service som behövs mellan stora och små kommuner. Därför är dialog a och o, underströk Esko Melakari.

– De lokala minoritetsgrupperna måste säga till kommunledningen att vi vill att ni fattar beslut om den och den frågan med utgångspunkt från den här lagen. Det finns ingen annan än de lokala representanterna som kan berätta vilka behov och önskningar som finns.

Vad gäller information utåt vill Esko Melakari betona att webbplatser inte bör vara de enda informationskanalerna.

– Alla har inte dator. Information behövs i lokaltidningen och genom informationsblad till hushållen. Det är väldigt viktigt.

Esko Melakari ser ljus på den nya lagen.

– Med rätt attityd och denna lag kan vi börja driva minoritetspolitik. Jag har arbetat med frågorna i 35 år. Vi har inte alltid fått som vi velat. Men med denna lag tar vi ett jättesteg framåt.

Finskans och meänkielins ställning i Tornedalen

När minoriteter som utgör en majoritet inte vill använda sina språk offentligt

I Pajala kommuns 80 byar är de språkliga minoriteterna som talar finska och meänkieli i majoritet. Men som majoritet vill de tona ner sin position i lokalsamhället. Detta är en förklaring till att särskilt finskans men också meänkielins ställning inte stärkts trots många språkfrämjande insatser.

Det menade Anneli Mäkinen, rättstolk och översättare med lång erfarenhet av arbete med och för minoritetsspråk i Tornedalen. Hon gav förklaringar till motståndet från särskilt unga att vilja använda meänkieli och finska i framför allt offentliga sammanhang.

– De språkliga minoriteterna visste att de skulle stå med mössan i hand när de träffade myndigheterna. Att inte behärska svenska i sådana situationer var ett språkligt handikapp, och de negativa attityderna till finskan och meänkielin spreds genom tjänstemännens avoga inställning.

Anneli Mäkinen berättade vidare att det visserligen finns en ordbok för meänkieli men den innehåller för få ord för den som vill skriva offentliga texter. Meänkieligrammatiken är inte tillräckligt omfattande för den som inte har språket som modersmål. Men en ny ordbok är på väg, kanske även en grammatik.

Väckelserörelsen som stärkte finskan

Hon framhöll särskilt en historisk person som betytt mycket för att sprida, bevara och stärka de båda minoritetsspråken i Tornedalen: Lars Levi Læstadius, grundare av väckelserörelsen læstadianismen som startade finskspråkiga missionsskolor under en stor del av 1800-talet.

– Læstadius missionsskolor betydde mycket för finska språket i Tornedalen och är en intressant kontrast mot de statsunderstödda skolor som startades i Tornedalen, som helt var på svenska.

Anneli Mäkinen anser att synliggörande av det geografiska territoriet är ett av många verktyg som skulle stärka meänkieli och finska i Tornedalen.

– Tillverka väg- och gatuskyltar med ortsnamn på flera språk, guideskyltar vid återvinningsstationer och texter på allehanda förpackningar, till exempel mjölk. En del har gjorts och görs. Kommunens lokaler är skyltade, äldrevården är fullgod för både meänkieli- och finsktalande, förskolan har haft meänkieliprojekt och skolan bedriver undervisning om Tornedalens språk och kultur.

Ogjorda debattinlägg när tolkning försvann

– På Pajalas kommunfullmäktigemöten hade man under cirka två år tolkning från finska/meänkieli till svenska. Men det upphörde eftersom tolkservicen utnyttjades så lite. Det har varit många osagda debattinlägg på mötena efter det att tolkningen upphörde. Man ska inte tro att "kanslisvenskan" uppstår av sig själv. Det var nog så att tolkningen kom för sent, finskan hade redan försvagats i offentliga sammanhang och meänkieli hade aldrig utvecklats dit.

På frågan hur vi får fram fler generationer flerspråkiga svarade hon:

– Det är många små och stora steg som måste tas. Det är viktigt att människor inom den offentliga makten ändrar attityd: de svenskspråkiga kan lära sig något om finska och meänkieli och inte alltid tvärtom. En förskola där man väljer utifrån språk vore en revolution, menar Anneli Mäkinen. Vidare bör remissinstanser och olika typer av projekt oftare tillämpa meänkieli och finska, och sedan behövs det en nystart med informationskvällar om lagen om minoritetsspråk och vad den ger för möjligheter.

Eskilstuna

Förvaltningsområdet stärker finskans redan goda ställning

När Eskilstuna den 1 januari 2010 blev förvaltningsområde för finska språket var det en nyhet som var svår att sälja in hos de lokala massmedierna. Det berodde på att språket sedan gammalt varit så starkt representerat i många sammanhang.

– Men förvaltningsområdet har stor symbolisk betydelse och höjer statusen för de nära 17 000 sverigefinnar, 17 procent av befolkningen, som sedan tre generationer bor och lever i vår stad, sa Sirpa Lindelöf, utvecklare i Eskilstuna kommun. Det ger en praktisk innebörd av de lagstadgade rättigheterna och markerar sverigefinnarnas betydelse för Eskilstunas utveckling i stort. Dessutom är det ett sätt att certifiera vårt arbete med att främja det finska språket.

Servicen växte fram naturligt

Sirpa Lindelöf och kollegan Raili Kujala, chef för finskspråkiga förskolan, presenterade en lång lista på det finska språkets starka ställning i Eskilstuna, från Sveriges enda finskspråkiga kultursekreterare till en kommunal telefonväxel med finskspråkig personal (se faktaruta).

– Den finskspråkiga servicen har vuxit fram naturligt över tid sedan de första finska invandrarna kom till stan på 1950- och 60-talen tillsammans med greker, italienare och jugoslaver. Det var den stora arbetskraftsinvandringen till Eskilstunas verkstadsindustrier, många av dem etablerades redan på 1600-talet. Inte för inte kallas vi ofta för "Smedstan" eller "Knivstan".

– Vad den nya lagen gjort är att synliggöra det finska språkets ställning, fortsatte Sirpa Lindelöf. Nu är det dags att finskan blir meriterande igen vid sökande av olika tjänster.

Raili Kujala berättade att det fanns en tid när föräldrarna till de finska barnen kände oro inför tanken att placera sina barn i utbildningar där man använder finska som huvudspråk. De var ängsliga för att barnen inte skulle lära sig svenska.

Intresset växer

– Men nu har den tredje generationen sverigefinnar i Eskilstuna inte så stora kunskaper om det finska och då växer intresset. De är tacksamma för att finskspråkiga förskolan finns. Genom den förmedlar vi mycket kunskap om Finlands kultur som givetvis föräldrarna tar del av.

Raili Kujala konstaterade att hemsidan är ett mycket bra verktyg för information och kommunikation.

– Det största problemet vi har inom förskoleverksamheten är att hitta kompetent personal, särskilt som förskoleverksamheten på finska hela tiden växer, vilket förstås är glädjande.

FAKTA

Omfattande service på finska i Eskilstuna

Här är några exempel på service på finska i Eskilstuna:

Utbildning

Pikku-Erkki är namnet på sex finskspråkiga förskoleavdelningar (112 platser), Erkkiskolan är grundskola årskurs 0-9 samt fritidshem (110 elever).

Mälardalens högskola har ett språk- och kulturcentrum med inriktning på finska.

Äldreomsorg

Två äldreboenden med tre avdelningar och två dagverksamheter, varav en även för anhöriga, bedrivs på finska. I tio av tolv hemvårdsdistrikt finns finskspråkig personal.

Kultur och fritid

Eskilstuna har en finskspråkig kultursekreterare. På stadsbiblioteket har det under många års tid funnits en stor avdelning med finsk litteratur och finska tidskrifter. Av bibliotekets årliga bokanslag är en betydande del vikt för finsk litteratur. Regelbundet anordnas finska kulturarrangemang, som lyrikcaféer, bio, teater och musikföreställningar.

Andra exempel

På Medborgarkontoret Centrum finns finsktalande personal som hjälper till med myndighetskontakter. Det kan till exempel handla om att muntligen översätta brev, boka en tid, hänvisa till rätt handläggare i kommunen. Vid besök hos myndigheter och sjukvården finns möjlighet att beställa tolk.

På Finlands konsulat, som finns i samma lokaler som Medborgarkontoret Centrum, kan finska medborgare få information om pass och medborgarskapsfrågor.

Det finns en finskspråkig överförmyndare och möjlighet till borgerlig vigsel på finska.

Eskilstuna kommuns externa hemsida och intranätet har en egen sektion på finska med omfattande information.

De finska föreningarna i Eskilstuna och i kommundelen Torshälla ingår i en samarbetsgrupp med kommunen och är remissinstanser i många frågor.

Tidningen Yks´Kaks i Mälardalen har information om kommunala verksamheter på finska i varje nummer.

Västerås stad, förvaltningsområde för finska

Dialog med de språkliga minoriteterna avgörande för framgång

Rivstart förefaller vara ett väl valt ord för att beskriva starten för Västerås stad som numera ingår i förvaltningsområdet för finska språket.

– Visst innebär vårt arbete en form av utbud av tjänster och service som säkert stimulerar efterfrågan på dem. Och det är ett faktum att vi politiker drivit på såväl det ansvariga statsrådet som våra lokala tjänstemän för att stärka minoritetsspråkens ställning. Men det är språkminoriteterna själva och deras organiserade representanter som bestämmer kvaliteten i vårt arbete.

Roger Haddad, kommunalråd (FP) i Västerås stad, sammanfattade väl den liberala ideologi som styr de lokala myndigheternas agerande kring stärkandet av minoritetsspråkens ställning. Dialog med minoriteterna är grundläggande för att säkerställa ägarskap och drivkraft i frågan om språkens, särskilt finskans, men också romani chibs ställning i Sveriges sjätte största stad.

Dialog långt före lagen

Roger Haddad berättade att Västerås tidigt uppmärksammade planerna på att lagstifta om minoriteters och minoritetsspråkens ställning. Men när frågan väcktes 2005 var intresset svalt bland politiker och tjänstemän. Minoriteterna var nog angelägna men drev inte på särskilt mycket.

– 2008 startade vi en dialog med särskilt de finska föreningar som representerade några av de 7 000 invånare som talar finska i Västerås stad. Detta var flera år före lagen. Dialogen mynnade ut i en intern kartläggning av behovet av och andra aspekter kring frågan om att bli ett förvaltningsområde för finska språket. Hösten 2009 ansökte vi till regeringen, i februari 2010 fick vi ett positivt förhandsbesked och formellt beslut kom 1 maj 2010.

Som i flera andra kommuner har förvaltningarna av kultur, äldreomsorg och förskola varit pionjärer för att främja minoritetsspråken i Västerås. Roger Haddad nämnde ett tidigt (år 2000) exempel på finskspråkig förskoleverksamhet på daghemmet Nasse. Västerås har också finsktalande biståndshandläggare för äldreomsorg och ett nytt äldreboende för finsktalande, som drivs av en finsk förening.

Rejäl skjuts framåt

Beslutet om att ingå i förvaltningsområdet för finska är bara en vecka gammalt när Roger Haddad medverkar på Länsstyrelsens konferens i Stockholm. Statusen har gett kommunen en rejäl skjuts framåt, med en rad konkreta beslut redan fattade. Bland

annat ska en ny kommunal tjänst inrättas med ansvar för lagens tillämpning. En informationsfolder har producerats som särskilt riktats till verksamhets- och förvaltningschefer. Den som ringer till stadens växel och önskar tala finska kopplas direkt till en tolkservice som Västerås stad träffat avtal med. En ny hemsida har lanserats och ska utvecklas successivt.

– Vi har även bildat en referensgrupp för finska frågor om allt ifrån valdeltagande till SFI-undervisning. Finska föreningen, Finska kulturföreningen och Finska föreningen för synskadade är centrala i det arbetet, avslutade Roger Haddad.

Workshop Uppland

Workshopledare: Ann-Marie Algemo, Länsstyrelsen i Stockholms län

Deltagare: 24 deltagare som företrädde kommunerna Österåker, Håbo, Östhammar, Sigtuna, Älvkarleby, Tierp, Uppsala, samt Landstinget i Uppsala, Institutet för språk och folkminnen/Språkrådet, Sverigefinska Riksförbundet och Sverigefinländarnas Språk och Kulturförening Uppsala.

Former och innehåll för fortsatt arbete

Utbildning av politiker och tjänstemän

Representanter från flera kommuner uttryckte en önskan om att Länsstyrelsen i Stockholms län skulle kunna fungera som utbildare. Ökad kunskap hos både politiker och tjänstemän skulle underlätta arbetet med minoritetsfrågorna och höja deras status, menade flera deltagare. Kanske Länsstyrelsen i Stockholm skulle kunna samla större grupper från flera kommuner till regionala möten eller utbildningsdagar?

Ett regelverk kring översättningar

Frågan om översättningar är angelägen för de flesta av deltagarnas organisationer. Problem finns med många översatta texters kvalitet, samtidigt som det är kostsamt och ibland krångligt att alltid använda auktoriserade översättare. Länsstyrelsen i Stockholm skulle kunna underlätta genom att tydliggöra vilken kvalitetsnivå som krävs i olika sammanhang, och kanske införa en uppsättning minimikrav.

Frågor

Hur ska man tolka begreppet "merkostnader"? Vilka typer av verksamheter får finansieras med vilka stöd? Idag verkar olika kommuner tolka reglerna på olika sätt. En tydligare instruktion skulle vara välkommen.

Hur få tillgång till utbildning i minoritetsspråken? Frågan ställdes huruvida Länsstyrelsen i Stockholm skulle kunna arrangera språkutbildningar. Svaret är tveksamt – möjligen skulle Länsstyrelsen i Stockholm kunna sammanställa information om befintliga utbildningar.

Kan man göra något för att höja statusen för flerspråkighet som kompetens vid anställningar? Argument fördes fram både för och emot ett lönetillägg för dem som kan flera språk.

Får man lov att "kartlägga" språkkunskaper hos anställda i en kommun eller på en arbetsplats, för att utreda vilken kompetens som finns i organisationen? En deltagare har fått besked från kommunens jurister att detta är olagligt.

Kan Länsstyrelsen i Stockholm uppvakta Försäkringskassan för att få gehör för önskemål om framsteg när det gäller information på minoritetsspråken?

Workshop Stockholms län

Workshopledare: Katarina Gürsoy, Länsstyrelsen i Stockholms län

Deltagare: 30 deltagare som företrädde Botkyrka kommun, Haninge kommun, Huddinge kommun, Institutet för språk och folkminnen/Språkrådet, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Solna stad, Stockholms läns landsting, Stockholms stad, Sverigefinländarnas delegation, Sverigefinska Riksförbundet, Tornedalingar i Stockholm, Tullinge-Tumba Finska Förening, Upplands Bro kommun, Upplands Väsby Finska Förening, Upplands Väsby kommun.

Former och innehåll för fortsatt arbete

Nätverk

Nätverken kan sättas ihop utifrån sakområde eller aktörer och på lokal, regional samt nationell nivå.

Kommunerna kan upprätta egna nätverk om Länsstyrelsen i Stockholms län tillhandahåller kontaktuppgifter.

Seminarier/nätverk efterfrågades på till exempel myndighetsarbete (andra än kommunerna) förskola, äldreomsorg samt lagen och dess tolkning.

Stockholms stad efterfrågar ett internt nätverk. Minoriteterna har svårt att få kontakt med ansvariga tjänstemän samtidigt som staden har problem med information inom de olika stadsdelarna och förvaltningarna. Minoriteterna kan inte ha dialog med alla delar och bollas mellan förvaltningarna. Exempel: I Stockholms stad finns 70 000 sverigefinnar och de vet inte vem i staden de ska kontakta. Varje förvaltning måste inventera och göra arbetet. Staden har fått statsbidrag och fördelningsfrågan måste lösas. Lagen kräver samråd med minoriteterna för att bestämma hur statsbidraget används.

Eventuellt finns någon annan fråga staden jobbar med som kan vara förebild i fråga om hur staden kan organisera minoritetsarbetet. Stockholms stad behöver även ett nätverk för förskolefrågor.

Inventering av översättningar och tolkar

Länsstyrelsen ska inventera vad det finns för översatt material och tolkar.

Information

Länsstyrelsen har samordningsresurser men det är kommunerna som är skyldiga att ge information.

Kommuner kan med fördel länka till www.minoritet.se. (webbplatsen är relativt ny men utvecklas om så många aktörer som möjligt bidrar med information. Den kommer att ha

journalistisk kompetens. **www.minoritet.se** har prioriterat information om minoritetsreformen för att fungera som en faktabank.)

Det framgår att deltagarna ofta möts av frågan varför man ska behandla de nationella minoriteterna på annorlunda sätt än "andra invandrare". För att öka kunskapen och förståelsen kan kommunerna informera om minoriteternas historiska bakgrund som presenterats på dagens konferens.

Kommunerna ska inte lägga pengar på sådant som redan är gjort.

Andra webbplatser som går att länka till och informera om är till exempel Tema modersmål och Skolverkets hemsida. Information till föräldrar som söker finskspråkig förskola bör finnas på kommunernas hemsidor.

Information utåt bör ha fler kanaler förutom webbplatser. Många äldre har inte dator och kan därför inte söka information på hemsidor.

Gemensamt hållen informationsdag, där kommunerna kan informera om nationella minoriteter, lagen och reformen. Detta sätter press på kommunerna att kompetensutvecklas.

Nå målgrupper genom samarbeten

Samråd med organisationerna är viktigt då det saknas register för vem bland kommuninvånarna man vill nå. Här kan även Svenska kyrkan och riksorganisationerna vara till hjälp.

Stöd från myndigheter

Sveriges Kommuner och Landsting, som kommunernas intresseorganisation, har ett ansvar. SKL kan lyfta in minoritetsaspekten om de till exempel sätter upp en utbildning vad gäller äldreomsorg. Kommunerna kan ligga på så att frågan om nationella minoriteter lyfts in i SKL:s arbete.

Myndigheter som fått specifika uppdrag och som ska rapportera till Länsstyrelsen i Stockholms län bör nu ha kommit en bit på väg. Bra om denna information kommer kommunerna och minoriteterna till del.

Referensgrupper

Referensgrupper med specifika kunskaper och erfarenheter i sakområden (organisationer, tjänstemän etc). De kan flytta fram positionerna i Sveriges konventionsåtaganden. Det ska vara lustfyllt. Samrådsformerna kan man ju vara kreativ kring.

Frågor

Ska kommuner kanske informera på likartat sätt under samma varumärke?
Integrationsdepartementet har tagit fram en logga. Språkrådet har utarbetat riktlinjer för information på webben.

Hur påverkar vi kommuner utanför förvaltningsområdena? Länsstyrelsen ska samverka med SKL som har lovat att skicka ut grundinformation till alla kommuner om lagen. Länsstyrelsen ska hitta former för samråd, till exempel fokusgrupper, för kommuner utanför förvaltningsområdena. Det är viktigt att minoriteterna i kommunerna driver frågan för att uppnå resultat.

Workshop Norrbotten

Workshopledare: Lennart Rohdin, chef för enheten för minoritetsfrågor, Länsstyrelsen i Stockholms län

Deltagare: 13 deltagare som företrädde kommunerna Kiruna, Pajala, Övertorneå, samt Landstinget i Norrbotten, Academia Tornedaliensis, Tornedalingar i Stockholm, Institutet för språk och folkminnen/Språkrådet, Sverigefinska Riksförbundet, Svenska Tornedalingars Riksförbund - Tornionlaaksolaiset, Tornedalingar i Stockholm.

Former och innehåll för fortsatt arbete

Regionala och lokala nätverksträffar

Arrangera fler liknande nätverksträffar som denna i Stockholm. Sådana behövs särskilt i Norrbotten för att mobilisera företrädare för kommuner, landsting, högskolor, andra myndigheter samt föreningslivet. Om myndigheter i Stockholm tar initiativ och medverkar, desto bättre. "Då blir det verklighet i Norrland", som en deltagare formulerade sig.

Mera information

Det behövs en nystart för information och kommunikation kring den nya lagen. Medvetandet om lagen hos lokala politiker och chefer finns men är fortfarande begränsat. Energin att driva frågan på kommunal nivå i Norrbotten varierar från kommun till kommun. Därför behövs inspirationsfyllda möten över kommun- och regiongränserna.

Aktörer med särskilt ansvar

Landstinget i Norrbotten skulle kunna engagera sig mera, trots att deras roll inte är så tydlig när det gäller tillämpningen av den nya lagen.

Sveriges kommuner och landsting borde på central nivå – inom ramen för SKL – bli bättre på att uppmuntra och stödja kommunerna att vidta språkfrämjande åtgärder. Det finns nu 42 kommuner som har förvaltningsstatus.

Utbildningsväsendet, inte minst högskolor och universitet, har en betydelsefull uppgift både när det gäller att höja minoritetsspråkens status och utbilda lärare och andra akademiska kompetenser. Det råder idag brist på sådana kompetenser på nästan alla nivåer, från förskola och högskola.

Kartläggning av språkens utbredning

Kartläggningar av minoritetsspråkens faktiska utbredning på kommunal nivå är också av yttersta vikt. De språkliga minoriteterna är inte alltid synliga utan uppmuntran och främjande åtgärder.

Frågor

Hur förmedlar myndigheter och föreningar budskapet att minoritetsspråken är en stor tillgång för de samhällen där de finns, och att det är en mänsklig rättighet, lagfäst i internationella mänskliga rättighetskonventioner, att få använda minoritetsspråk i offentliga sammanhang?

Vad är minoritetspolitikens roll inom sjukvården?

Det uttrycktes även oro/frågor inför hur minoriteterna kommer att tillgodoses i den nya kulturpolitiken.

Workshop Mälardalen, Västmanland och Västra Götaland

Workshopledare: Tiina Kiveliö, Länsstyrelsen i Stockholms län

Deltagare: Representanter från kommunerna Södertälje, Västerås, Eskilstuna, Hallstahammar, Surahammar, Köping, Borås samt Västra Götalandsregionen, samt Sveriges Kommuner och Landsting, Institutet för språk och folkminnen/Språkrådet, Landstinget Sörmland, Virsbo-Ramnäs Finska PRO, Virsbo Finska förening, Finska kulturföreningen i Sverige, Lapplands kulturbyrå och Finska kulturföreningen i Sverige.

Former och innehåll för fortsatt arbete

Nätverk

Länsstyrelsen behöver ansvara för att skapa nätverken. De behövs för:

- erfarenhets-, informations- och materialutbyte
- att bygga upp kontaktytor och för att förnygra kontaktytorna

Kunskapsbank

Kommuner och Länsstyrelsen i Stockholms län behöver samverka för att bygga upp kunskapsbank om ”Best Practices” i frågan ”Hur har kommunerna gått vidare – vad fungerar?” Länsstyrelsen ska vidarebefordra informationen till kommuner som undrar. Exempelvis har Södertälje kommun rådslag där föreningsbehoven kartläggs.

Kontroll

Länsstyrelsen ska kontrollera att kommunerna införlivar lagen (rättigheten att tala minoritetsspråk ska inte ses som enbart tolkservice).

Seminarium

Kommunerna efterfrågar seminarium och temakonferenser riktade till äldreomsorgen och barnomsorgen.

Inventering av personal

Kommuner behöver inventera vilka tjänstemän som ska/kan jobba på finska. Många har lärt sig yrkesterminologi på svenska och behöver utbildning i finska för att lära sig specialuttryck.

Stöd

Organisationerna efterfrågar mer stöd för att kunna driva sina frågor.

Frågor

Kan Länsstyrelsen ansvara för att:

Folder finns så att kommuner kan informera allmänheten om den nya lagen på aktuella minoritetsspråk och svenska. Kommuner kan fylla på med lokala kontaktuppgifter.

Foldern bör innehålla:

- Lagens innebörd och syfte, till exempel att nu ska finskan användas. Syftet med lagen är viktigt för att vinna allmänhetens förståelse.
- Vad exempelvis finskspråkiga har rätt att kräva. Utan efterfrågan faller lagen.

Hur löser man tjänstemannafinskan? Det diskuterades att den finska enheten vid Eskilstunas och Västerås gemensamma högskola kan upprätta informationsutbyte.

Vad är minoritetspolitikens roll inom sjukvården?